

Визначено, що в останні роки цілком очевидними стали нові явища, що характеризують стан справ у світовій економіці. Забезпечивши значну автономність від джерел сировини й зовнішніх ринків, постіндустріальний світ локалізував торгові потоки в межах своїх основних суб'єктів, зменшивши частку торгового обміну з країнами, що розвиваються. Паралельно з цим йшло замикання інвестиційних потоків, які все більшою мірою локалізувались у межах Сполучених Штатів і Західної Європи. Усі ці фактори свідчать про те, що концепція глобалізації, яка стала настільки популярною протягом 90-х років, не цілком адекватно віддзеркалює реальні процеси, що розгортаються в сьогоdnішньому світі. Сучасний світ виглядає не як цілісне утворення, у якому посилюються процеси інтеграції між усіма його складовими елементами; він є розколотою цивілізацією з єдиним центром сили, представленим співтовариством постіндустріальних країн. Причому постіндустріальний світ, стаючи центром інтернаціональної інтелектуальної еліти, з кожним роком лише збільшує свою технологічну перевагу.

І. Клименко,

кандидат економічних наук

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ВИКЛИК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У дослідженні констатується, що ще декілька років тому повна глобалізація світової економіки здавалася абсолютно неминучою, як і опір інтеграції — справою безглуздою і небезпечною. Звідси світом просувалися лібералізація й дерегуляція торгівлі, усе більше державних підприємств переходило в приватну власність. Як відомо, цим шляхом пройшла й Україна. Але, починаючи з кінця 2001 р., все змінилося, як говориться, з точністю "до навпаки": економічна експансія кінця 1990-х років раптово призупинилася. Разом з цією затримкою для країн, подібно Україні, залучених до процесу глобалізації вимушено, без свідомої волі політичних еліт, виник ряд нових питань. Якою має бути державна економічна стратегія, щоб найбільш адекватно реагувати на виклики сьогоdnішньої ситуації, якими пріоритетами керується світовий бізнес і як враховувати всі ці тенденції заради підвищення конкурентоздатності національної фінансової системи? На жаль, на більшість з цих питань

готових відповідей немає. З одного боку, для національної еліти задача адаптування до "глобальної" нестабільності, як державна задача, узагалі не стоїть. З іншого боку, міжнародний фінансовий бізнес сам тільки недавно відчув необхідність корекції управлінських стратегій "під" глобалізацію, що сповільнюється. Утім, деякі контури тактики пристосування цілком очевидні.

Виходячи з загальних макроекономічних підходів до глобалізації, досліджені особливості мікроекономічного розвитку в контексті світового руху капіталу. Ключовою рисою минулого року стала втрата компаніями довіри інвесторів. Ці обставини спричинили радикальні зміни в системі регулювальних органів багатьох країн, а також у край негативно відбилася на котируваннях акцій на глобальному фондовому ринку. Експортно-імпортний сектор відчув зростання протекціонізму, що почав було слабшати під впливом економічної інтеграції. З подібними ж труднощами зіштовхнувся фінансовий сектор. Дотримуючись вимог національної безпеки, держави значно підсилили фінансовий контроль з метою відстеження руху капіталу, що міг би фінансувати терористичну діяльність.

Поки очевидно лише те, що першочерговою проблемою, що компаніям потрібно вирішити, є усунення "дір" існуючої системи фінансового керування на корпоративному рівні:

— по-перше, основною задачею уже стало не виведення компаній з періоду спаду, а переконання громадськості, зокрема, інвесторів і регулюючі органи, у відкритості й прозорості їхнього бізнесу;

— друга риса мінливих фінансових пріоритетів — повернення до "основ бізнесу" і "надійних інститутів" (визначення британського *The Economist*). Звідси випливає, що для компаній актуально дотримуватись тактики "золотої середини": оскільки і надмірна обережність, і ризикованість можуть спричинити скорочення інвестицій, уповільнення темпів росту, зниження прибутків і ще більше скорочення фондового ринку;

— третій вектор змін пов'язаний зі зростанням ролі стратегічного планування, і, навпаки, з ослабленням значення коротко- і середньострокового прогнозування;

— нарешті, ще одна риса нової фінансової інфраструктури — вичерпання традиційних ресурсів одержання прибутку. Як вважають фахівці, наприкінці 1990-х років відносно легким

джерелом прибутку служили поглинання нових компаній або ж застосування нових технологій. Зараз компанії працюють в умовах гіперконкурентного глобального ринку, більшість галузей якого перенасичені. У такому середовищі їхньою задачею є досягнення прибутковості через зниження витрат. Логічно, що з огляду на ціль збільшення прибутковості бізнесу, західні компанії прагнуть до часткового або повного перенесення виробничих потужностей у регіони з низькою вартістю робочої сили.

Констатується, що пошуки нових стандартів взаємодії, що їх провадять світові фінансові еліти, дають незначний ефект. Уже 2003 р. став для світових фондових ринків (насамперед для ринків розвинутих країн) третім збитковим роком підряд. У США останній раз настільки тривале падіння було відзначено в 1939—1941 рр., а такого обвалу, як протягом останніх трьох років, світові ринки не знали з часів Великої депресії. Тривала "криза довіри" змусила фінансистів винаходити для приватних інвесторів нові інструменти. Відповідно до думки учасників організованого компанією Shorex форуму по керуванню приватними капіталами, у даний час головною вимогою інвесторів стали не доходи, а гарантії збереження вкладених коштів.

Щодо застосування такої доктрини у відношенні вітчизняного фінансового ринку, то тут, окрім сприйняття нових тенденцій та фінансової стабільності, на перший план виходить відповідність міжнародним вимогам у питаннях протидії легалізації "брудних грошей". Оскільки протидія нелегальним потокам капіталу також є невід'ємною складовою зміцнення фінансової довіри саме у планетарному вимірі.

Відзначається, що з поліпшенням інвестиційного клімату всередині України грошові потоки поступово почали розвертатися в зворотному напрямку. Однак ніхто з номінальних і реальних власників "заморожених" капіталів не передбачав, що повернутися в "країну походження" з колишньою легкістю і за ту ціну, на яку вони спочатку розраховували, можуть завдати форс-мажорні обставини. З одного боку, на шляху українських капіталів додому стоїть FATF, що бореться з відмиванням "брудних грошей", під формальне визначення яких частково підпадають закордонні заощадження українців. З іншого боку, український бізнес стикається з активізацією боротьби зі злочинними грішми з боку українських політиків і

правоохоронців. Причому, остання обставина підприємцями розцінюється як більш актуальна, оскільки некоректні дії силовиків є загрозою для всього ділового співтовариства, тоді як санкції FATF безпосередньо торкаються зовнішньоекономічного бізнесу й фінансового сектору.

У той же час, як вважає американський соціолог Джеймс Петрас, центром з відмивання "брудних грошей" є не країни, що розвиваються, з чорного списку FATF, а розвинуті держави — США й ін. Саме через банківську систему цих країн щорічно відмивається від 500 млрд дол. до 1 трлн дол. Експерт вважає, що у відмиванні кримінальних грошей зацікавлені всі суб'єкти міжнародного фінансового ринку, починаючи від держструктур і закінчуючи приватними банками, що надають ексклюзивні послуги дуже багатим клієнтам. Зокрема, Джеймс Петрас посилається на дві найбільш розповсюджені схеми відмивання брудних грошей, боротися з якими не тільки складно, але й збитково для приймаючої країни. Ключовою ланкою першої схеми є приватний банк, що звичайно використовує кодові імена для рахунків, концентровані рахунки (тобто рахунки, на яких об'єднуються гроші банку і клієнта), що маскують рух клієнтських капіталів, офшорні приватні інвестиційні компанії, зареєстровані в країнах, що жорстко захищають банківську таємницю. Офшорні компанії — найбільш зручна для банків форма проміжного відмивання грошей. Номінальні керівники, вкладники і власники акцій цих підставних компаній самі є підставними корпораціями, підконтрольними банкові. Таким чином, офшорні компанії стають власниками різних банківських рахунків і інвестицій, а дані про їхніх власників захищені банківською таємницею якого-небудь офшора.

У дослідженні робиться висновок, що логіка зусиль української влади по улагоджуванню конфліктної ситуації з FATF безпомилково вказує на причини загальної слабкості національної зовнішньоекономічної політики.

За даними однієї з неназваних спецслужб, які оприлюднені в інетрнет-ресурсах, в арсеналі злочинних і терористичних операцій задіяні наступні організаційні форми проведення фінансових операцій:

- 1) так звані "фасадні" компанії — це компанії, що фактично продовжують бізнес, де незаконний прибуток змішується з доходами, отриманими на законних підставах;

2) "оболонкові" компанії (по-нашому — "фіктивні фірми") — бізнеси, що засновані без використання ресурсів і визначеної комерційної мети, але здійснюють угоди для того, щоб сховати справжніх власників і реальну прибутковість деяких активів;

3) "неофіційні гроші" або "системи обертання вартості" — системи переміщення фондів, аналогічні, наприклад, обмінному "чорному" ринкові песо (black market peso exchange) і т.п.;

4) "nominees" — використання сімейних зв'язків, друзів або партнерів, яким довіряють у межах співтовариств і які, не привертаючи уваги, будуть проводити угоди для того, щоб маскувати джерела і власників ресурсів;

5) "structuring, smurfing" (структурування) — внесення готівки або придбання банківських продуктів у різних установах декількома особами, "дроблення"; використання кредитних карток з метою пересилання і зняття готівки;

6) електронна передача фондів — використання телеграфних послуг з переказу грошей;

7) контрабанда валюти — фізичний рух готівки з одного регіону в інший для того, щоб замаскувати джерело і власника активів.

Відзначається, що в розумінні вітчизняних "стратегів", для Заходу важливо, щоб Україна відповідала букві відповідних правил. Отже, правила замінили — задачу вирішили. Насправді очікування у відношенні дій влади на порядок вище. Від нашої влади і підприємців хочуть не миттєвої демонстрації прихильності цінностям чесного ведення бізнесу, а довгострокової політики по створенню конкурентноздатної й саморегулюючої ринкової економіки. Більш того, кон'юнктурні законодавчі рішення України втратили всяку довіру до себе. Адже не випадково банкіри, чий відносини з західними партнерами погіршилися в першу чергу, скептично поставилися до запевнень уряду про швидке відновлення довіри до України, що похитнулося.

Хоча було б неправильним стверджувати, що економічна інтеграція робить національні режими залежними, проте у суспільній думці розвинутих країн глибоко укоренилася ідея про те, що глобалізація таки підмиває основи традиційної політики. У своєму бестселері "Лексус і маслинове дерево" ("Lexus and the Olive Tree"), присвяченому проблемам глобалізації, співробітник New York Times Томас Фридмен використовує метафору "золотої гальмівної сорочки": тобто політики збалансованого

бюджету, помірною оподаткуванням, приватизації і тому подібного. По суті, це універсальна стратегія, при якій учасники глобальних ринків використовують у якості "тесту на довіру" для кожної окремо взятої економіки. Фридмен пояснює: "Як тільки країна надягає на себе „золоту гальмівну сорочку”, відбуваються дві речі: економіка „росте”, а політика „зменшується”. „Золота сорочка” обмежує поле політичного й економічного вибору еліт до відносно вузьких параметрів. От чому останнім часом усе важче визначити принципові розходження в платформах опозиційних і правлячих партій у країнах, що одягли на себе „золоту гальмівну сорочку”. Як тільки країна вдягає цю „сорочку”, її політичні альтернативи виявляються обмеженими до меж вибору між Пепсі-Колою і Кока-Колою — незначних політичних нюансів, непринципових змін з поправкою на місцеві традиції, деяких послаблень, однак ніколи до меж критично важливих відхилень від головних „золотих” правил". Експерти схильні вважати, що істотні зміни в економічній ідеології протягом останніх 10—20 років підтверджують правоту тверджень п. Фридмена, однак із деякими застереженнями.

Захисники глобалізації переконані, що тактика "золотої гальмівної сорочки" досить ефективна і сприяє прискоренню темпів економічного росту країни. У той же час багато супротивників глобалізації погоджуються лише з останнім твердженням. "Золота гальмівна сорочка" дійсно сприяє економічному зростанню, однак за допомогою несправедливих механізмів ринкової економіки. На їхню думку, економічні досягнення не варті тих втрат у політичній незалежності й демократичній законності, що також спричиняє застосування стратегії "золотої гальмівної сорочки".

Робиться висновок про те, що в умовах України вітчизняна політекономічна традиція скоріше служить ілюстрацією до позиції прихильників "корисної глобалізації". Щодо зміни економічного тренда нескладно помітити, як відбувався зсув курсу: від відходу від збалансованого бюджету, посилення податкового преса, заморожування приватизації і т.п. до відновлення зростання під час дотримання формули "золотої гальмівної сорочки". Закономірно, що заміна економічних пріоритетів збільшувала можливості для вилучення комерційного доходу від "ручного" регулювання економікою. Одночасно з цим зростала роль "політичної ренти". Зовні це проявилось в різкому рості вартості виборчих компаній, поширенні брудних

виборчих технологій, підкупі парламентаріїв. З огляду на хитку стабільність відносин України з більшістю індустріальних країн, можна припустити, що зазначені особливості сучасної ситуації в економіці й, зокрема, у фінансовій системі України оцінені західним діловим світом як серйозний привід для відновлення деякої довіри — і до влади, і до бізнесу. Яким може бути сценарій зовнішньоекономічної інтеграції на найближчу перспективу? У кращому випадку — під тиском зовнішнього середовища влада, навіть на шкоду внутріклановим інтересам, поступово перейде до більш ефективної і більш універсальної політики. У гіршому варіанті — глобалізація світової економіки обернеться для національної економіки і фінансів тліючою ізоляцією. Однак у довгостроковій перспективі стимулом для формування навколо України простору довіри повинна стати політика відкритості і фінансової прозорості.

В. Степанюк,
науковий співробітник

ЛІЗИНГ В УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджена практика проведення лізингових відносин між суб'єктами господарювання в умовах інтеграції України до світової економічної системи з її тенденціями до глобалізації. Виявлені проблеми, які виникають на макроекономічному рівні при застосуванні лізингових схем купівлі товарів або інвестиційної діяльності за такими схемами та причини, які викликають ці проблеми. Досліджені та визначені обсяги українського ринку лізингових послуг, які за розрахунками потенційного попиту на лізингові послуги в Україні оцінюються фахівцями Світового банку від 12 до 50 млрд доларів США. Ці розрахунки враховують нинішній знос основних засобів і потреб в їхній заміні в різних галузях економіки.

Визначено, що в умовах інтеграції України до світової економічної системи з її тенденціями до глобалізації та розподілу праці, економіка України стає все більш відкритою для руху товарів та капіталів. У таких умовах особливого значення набувають проблеми знаходження таких економічних рішень, які дозволять країні уникнути деяких негативних наслідків цього процесу. В цій роботі досліджуються лізингові відносини на